

il-Huttafa

Numru 168

Jannar - Frar 2022

Ilsien
l-Ghasfur

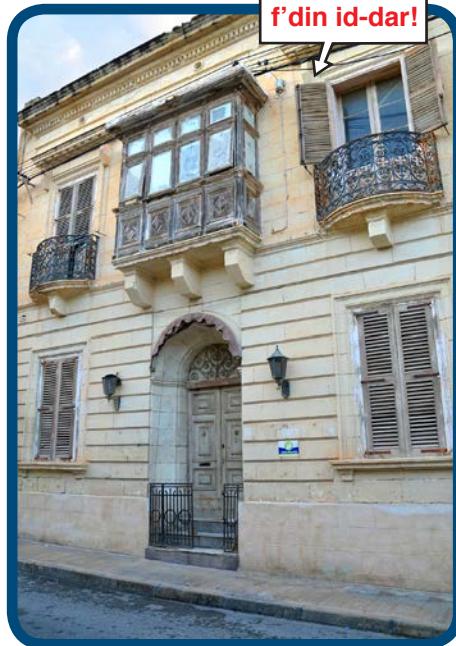
Hejj Huttaf...

Jekk għandkom ghajnejn ta' sequer żgur indunajtu minn paġna 1 li **I-logo tal-BirdLife huwa ticka differenti mis-soltu.**

Hekk hu, tfaċċa **n-numru 60** hdejn I-ġħasfur. X'taħsbu li jfisser? Ovvja! Qed infakkru li **dis-sena BirdLife Malta għalqet 60 sena.**

Fil-25 ta' Jannar 1962, sebat iħbieb li jħobbu n-natura Itaqgħu f'dar f'Tas-Sliema.

Sewwasew f'din id-dar!

Joe Sultana

Hemmhekk iddiskutew I-idea li jibdew għaqda ġidida: għaqda li tistudja I-ġħasfar, għaqda li

xxerred it-tagħlim u r-rispett lejn I-ġħasfar. U għaqda li tiddefendi I-ġħasfar minn min jagħmlilhom il-ħsara.

Dawn I-ideat kollha għamlu sens, u I-ħbieb kollha għollew idhom u qalu "Let's do this!"

U b'hekk dakinar twieldet is-**Soċjetà Ornitoloġika Maltija, bl-Ingliz Malta Ornithological Society**, jew MOS fil-qosor.

Bħala maskot għażlu I-merill, u għalhekk il-merill deher fil-logo tal-MOS.

Illum I-ġħaqda jisimha BirdLife Malta u mhux iktar MOS. Imma dawk I-ideat tal-bidu għadna naħdmu għalihom sal-lum.

U għalhekk aħna tant kburin li aħna membri ta' din I-ġħaqda għażejha.

VICTOR

Victor Falzon L-Editur

Ritratt ta' Victor Falzon

Ilsien I-Ġħasfur

Red Campion *Silene colorata*

Pjanta komuni ħafna li tikber f'diversi habitat, anke mal-ġnub tat-toroq fil-kampanja. Tikber baxxa u folta u tagħmel ħafna fjuri, li jibdew jitfaċċaw f'Jannar u nibqgħu ngawduhom anke sa Mejju. **Qatt taqtgħu fjuri mill-kampanja, imma f'paġna 11 hemm bukkett tistgħu tagħtu il-kulur!**

Bufula ħamra (spectacled warbler) ttir minn fuq erika (Mediterranean heath)

In this issue...

Mill-editur	2
Aħbarijiet	3
X'rajt fil-ġnien	4
Illeks ma tmur sal-Foresta?	5
Deep sea life	6
Black and White	7
Il-verdun	8-9
Flora moħbija	10
Colour that champion	11
Gonna Dinja Waħda	12
Il-Mixja ta' Marzu	13
L-oħxon u I-irriq	13
Habitats in Malta - Garrigue	14
Il-qattus	15
The plot of the phones	16

People who wrote

Thais Amaral (National Aquarium), Elena (Ecohive), Desirée Falzon, Victor Falzon, Marie Vella (BOV)

Klabb Huttaf

Klabb Huttaf is the junior (under 16) section of BirdLife Malta. Members

- can attend club activities, like walks, visits to nature reserves, boat trips and also do environmental work
- receive *II-Huttafa* every two months.

Your family too can become member, and you will then get *Bird's Eye View* magazine too. Annual subscription is €10 for Klabb Huttaf and €20 for Family.

Get in touch

tel 21347645 / 21347646

emergency injured bird 79255697

address 57/28 Triq Abate Rigord

Ta' Xbiex XBX 1120

email info@birdlifemalta.org

website www.birdlifemalta.org

It's even cheaper now!

Huta gdida

F'Ottubru li ghadda waqt li I-habib tagħna Mark-Anthon Falzon kien snorkelling fir-Ramla tal-Mixquqa (Golden Bay), ra erba' ħutiet żgħar li qatt ma kien ra bħalhom. Kienet ffit griži b'tikek irraq ma' għisimhom u strixxi kannella u bojod ma' denbhom.

Peress li kellu l-kamera hadilhom xi ritratti. Wara ffit riċerka u diskussjoni ma' xi esperti tal-ħut sab li dawn kien Por's goatfish *Upeneus pori*. Speċi gdida għal Malta!

Mark-Anthon Falzon

Il-Por's goatfish (*trilja ta' denbha*) mhix huta tal-Mediterran imma tal-Baħar l-Aħmar u l-Ocean Indjan. Kif ġiet hawn?

Li ġara hu li ħafna snin ilu (fl-1869) fl-Eġġit tu fetħu il-Kanal ta' Sueż biex minnu jgħaddu l-vapuri mill-Baħar l-Aħmar għall-Baħar Mediterranean. Imma minbarra vapuri bdew jgħaddu wkoll speċi ta' animali u pjanti, u dawn ffit tħalli infirxu mal-Mediterran kollu. Waħda minnhom kienet din il-ħuta, li issa tfaċċat ukoll f'Malta.

Pjanti u animali li jidħlu fil-Baħar Mediterranean mill-Kanal ta' Sueż ngħidluhom speċi Lessepsjani.

L-istaġun tal-kaċċa bħalissa magħluq. Jekk tisimghu jew taraw kaċċa fi Frar u f'Marzu tistgħu tirrappertaw billi čċemplu 119.

Tnejn rari

Żewġ għasafar rari li ntlemħu dan l-aħħar f'pajjiżna kienu għawwija tal-Ingilterra u bufula tax-Xagħri. It-tnejn deħru kmieni f'Jannar 2022, imma f'ambjenti differenti.

Avon Tanti

Avon Tanti

13,007

Kif isir kull sena f'Jannar, il-BirdLife organizzat roost count taz-zakak abjad.

Fit-22 Jannar 2022 grupp sabiħ ta' voluntiera tal-BirdLife ingabru l-Belt biex jgħoddu z-zizka bojod li jidħlu jorqdu fis-sigār t'hemmhekk.

Binhar iz-zizka jinfirxu mal-kampanja jfittxu dud u insetti x'jekku. Filghaxxija jingabru flimkien fi gruppi biex jorqdu qalb il-weraq ta' siġar kbar.

Post fejn l-ħasafar jingabru biex jorqu jgħidulu roost, u fil-Belt Valletta hemm l-ikbar roost taz-zakak abjad f'pajjiżna.

Dis-sena għoddejna b'kollo 13,007 zakak deħlin għall-irqad. Numru sabiħ ħafna.

Iz-zakak abjad (white wagtail) huwa għasfur tal-passa li jasal Malta fil-ħarifa. Hafna minnhom jgħaddu x-xitwa magħna wkoll.

Grupp ta' zizka ftit qabel daħlu jorqdu fis-sigār

Avon Tanti

X'rajt fil-ġnien⁵

Desirée Falzon
Detektiv

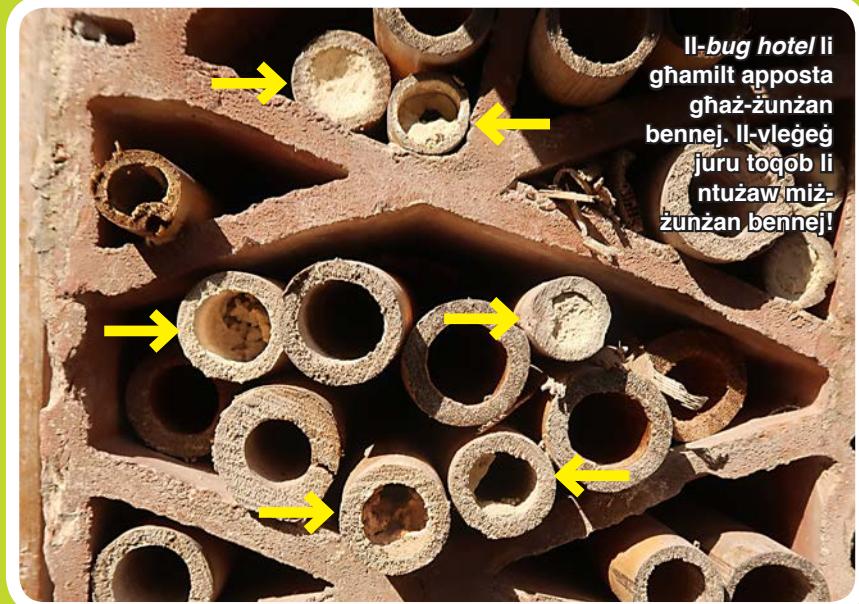
Desirée Falzon

Fil-ġnien kelli erba' biċċiet qasab weqfin mal-ħajt. Darba waħda fir-rebbiegħa għaddejt minn ħdejn dal-qasbiet u ndunajt li waħda minnhom kellha t-toqba misduda b'qisu tajn čar. Donnu xi ħadd kien għamlilha tappi!

Dak il-ħin ma tajtx wisq każ imma xi ġranet wara rajt li t-tikħila kellha toqba fiha. Mhux biss, imma qasba oħra issa kienet ukoll imkaħħla bit-tajn!

Issa iva, qabditni kuržitā kbira biex nara min kien qed isodd u jiftaħ il-qasab! Żgur xogħol xi annimal dan.

Għalhekk bdejt ngħaddi iktar hin nissendika dik ir-rokna tal-ġnien forsi naqbad l-awtur ta'

Oj, intom fejn mingħali kom sejrin? Dik mhux il-paġna tagħna.

fil-'kamra' u tagħlaqha b'ħajt tat-tajn. Imbagħad terġa' tħbi u terġa' tagħmel l-istess ħaż-

— tibni kamra kamra sakemm ma jibqax spazju fil-qasba. Kultant tibni sitt jew seba' kmamar ħdejn xulxin! Fl-ahħar tkaħħal il-fetħa tal-qasba b'kisja tajn. It-tajn iġġibu minn xi mkien viċin fejn tkun sabet roqgħha

tajn frisk.

Mhux ta' b'xejn ngħidulhom bennejja dawn iż-żnażan!

X'jiġi fil-bejta? Fil-qasba, kull bajda tfaqqas u joħroġ il-ferħ. Dan ikun dudu żgħir bajdani bla ġwienah u ma jixbah xejn lil ommu.

Id-dudu jibda jiekol ix-xgħat li tkun ħallietlu ommu. Meta jikber biżżejjed isir fosdqa (pupa) u jinbidel f'żunżana adulta bil-ġwienah. B'ħalqha

ż-żunżana l-ġdidha tgerrem toqba fit-tikħil li għamlet ommha u ttir 'il barra. Waww!

Tant ħadt gost li dawk l-erba' qasbiet kienu saru djar għall-animali, li bnejtilhom *bug hotel* apposta. Qattajt ħafna biċċiet qasab u poġġejthom gozz ħdejn xulxin ħalli dawn il-bennejja żgħar ikollhom iktar fejn ibejtu.

U kif taraw mir-ritratt t'hawn fuq, qed jużawhom ta!

iż-żunżan bennej muhuwiex iż-żunżan bagħal (hornet). Il-hornet tkun iktar ħamra, ikollha wiċċha isfar u l-ġwienah ma jkollhom ix-tru suwed. Id-disinn isfar fuq żaqqa huwa wkoll differenti.

dil-biċċa xogħol. U fl-ahħar irnexxieli: kienet żunżana!

Imma mhux żunżana komuni. Din kienet speċi minn dawk li ngħidulhom **żunżan bennej** (*mason wasp*). Dawn iż-żnażan ma jibnux xehda bħaż-żnażan komuni, imma jibdu fil-vojt ta' ġol-qasab u jagħlqu t-toqba bit-tajn. Imma qabel ma jagħlqua, il-bejta jimlewha... bix-xgħat!

Dan sirt nafu għax rajt iż-żunżana ġġorr dawn ix-xgħat u rajtha ddaħħalhom fil-bejta! Kull darba li ż-żunżana tħbi bajda, iddaħħal gozz xgħat

L-isem xjentifiku taż-żunżan bennej huwa *Rhynchium oculatum*

Dawn l-ismijet ngħiduhom kom halli tgħidu ill-kbar, biex iġħidu "Hej, dawn esperti!"

Victor Falzon

Ilek ma tmur... sa Foresta 2000?

Foresta 2000 hija waħda mill-erba' riservi naturali li tieħu ħsiebhom il-BirdLife. Dan wieħed mill-ftit postijiet f'Malta fejn tara madwarek eluf ta' sigar. Foresta 2000 hija bosk żagħżugħ għax ħafna mis-sigār għadhom ta' età żgħira. Minbarra l-ambjent tal-bosk hemm ukoll ħabitati oħrajn bħal steppa u xaghri, u hemm diversi mogħidijiet li donnhom jgħidulek "Ejja passiġġata u piknik hawnhekk!"

Foresta 2000 hija wkoll imħarsa bil-liġi, jiġifieri fiha ma tistax issir kaċċa.

Sejrin sal-
Foresta.

Destree Falzon

In-narċis jikber fl-isteppa u jiftaħ il-fjuri fix-xitwa.

Victor Falzon

Il-farfett tal-bużbież iżżur ħafna fjuri biex jixrob in-nektar.

Aron Tanti

F'Foresta tgħix il-ballottra imma trid seba' għajnejn biex taraha għax imgerrxa ħafna.

Foresta 2000 miftuha s-sena kollha f'kull ħin.
Dħul bla ħlas.

Nistgħu mmorru bil-lejl tghid?

Tista', imma bil-lejl nibżha' li xi hadd jgħaffiġni!

X'qed tištenna?!

THE WONDERS OF THE MALTESE DEEP SEA

When you think about coral reefs, probably you imagine the beautiful coral reefs that live in tropical and warm areas. However, there are corals that inhabit the deep sea as well, below 200m deep with almost no sunlight – and they occur here in Malta too!

A deep sea Maltese reef: not your typical coral reef, but yet, still amazingly beautiful!

BUT THESE BEAUTIFUL HABITATS ARE IN DANGER!

Deep sea reefs are threatened by fishing methods which can drag nets around the seafloor and destroy all the life living there. Even the fishing nets themselves are often thrown in the sea and sink to deeper areas, making many marine animals get stuck and even die!

Look at all those animals that can be found in the Maltese deep-sea reefs!

Malta hosts a wide variety of marine species, and when it comes to the deep sea, there is a lot of life that we are starting to know about as well! We can find over there animals like crabs, snails, worms, fish, sponges, corals and many more.

HOW DO SCIENTISTS GO THAT DEEP?

One of the ways how scientists can research the deep sea is through ROVs: remotely-operated vehicles. They are basically giant machines that roam the ocean without anyone inside! Human beings control it from the surface, like a car with a remote control. Wouldn't that be fun to drive?

Oh, wow! Look at this huge crab on the corals!

MALTA HAS THE DEEPEST KNOWN PRECIOUS DEEP SEA CORAL!

There is a type of coral that is very precious and pretty. It occurs in different depths, but recently a new depth record of where this coral lives has been recorded, and it was here in Malta! Usually occurring at around 15-300m deep, in Malta scientists found this coral at an amazing 1016m!

MALTA NATIONAL
AQUARIUM

Black and White

Il-gawwi ma tantx għandhom kuluri. Kif taraw mir-ritratti, rixhom tista' tgħid iswed, griż u abjad biss. Imma dan ma jnaqqsilhom xejn mill-ġmiel u l-faxxinu. Anzi, minħabba li tant jixxiebhu, fihom sfida biex tagħrafhom minn xulxin. Imma bi ftit paċenċja u b'ghajnejn ta' sequer nibdew nitgħallmu d-differenzi.

F'Malta dehru 13-il speci ta' gawwi. Dawn sebgha minnhom.

Ritratti ta' Aron Tanti

Verdun

European Greenfinch *Chloris chloris*

Ritratt ta' Aron Tanti meħud fir-riserva naturali tal-Għadira.

Iċ-ċirkett fuq sieq l-għasfur juri li dal-verdun ġie rringjat minn bird ringers bħala parti minn studju.

BirdLife
MALTA

Flora Maltija

Aqta'l-ismijiet ta' flora Maltija billi tara l-istampi x'qiegħdin juru

BU

SIEQ

Desiree Falzon

B	U	S	I	E	Q
---	---	---	---	---	---

--	--	--	--	--	--

i	l-		
---	----	--	--

--	--	--	--	--

Victor Falzon

Alice Scolici

Toppu tar-Regina

--	--	--	--	--	--

i	l-				
---	----	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

Victor Falzon

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

T	A	R-		
---	---	----	--	--

--	--	--	--	--

Colour that Campion!

Victor Falzon

Send us your wildlife photos!

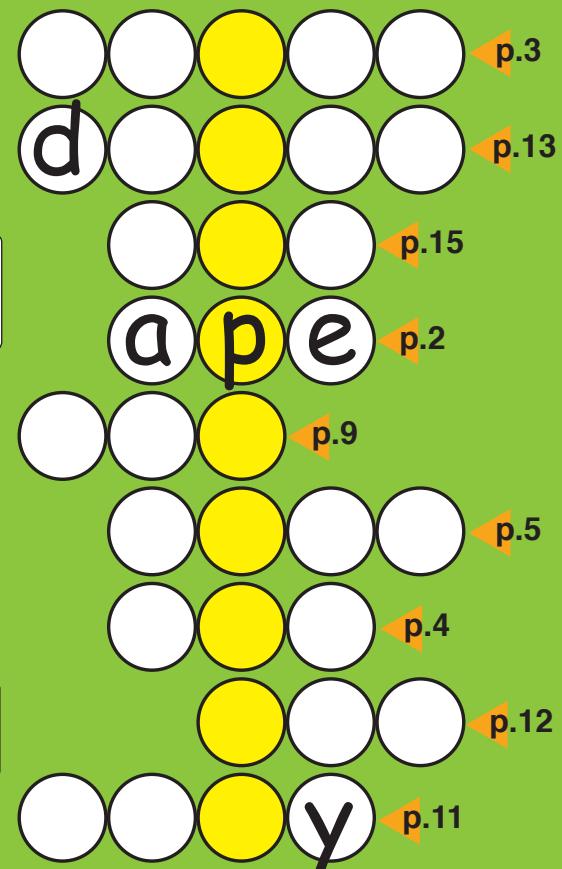

Frog and Dragonfly

Photo by Francesco Catania (8)

Fill the circles with the names of the small wildlife pictures you find on the different pages of the magazine. The letters in the yellow circles will give the name of a beautiful flower.

ays! Club Days! Fun Days! Club D

We at Klabb Huttaf are all the time organising fun days with exciting activities and adventures for you and your family.

So always check out our website

www.birdlifemalta.org/events

for news about
our next awesome activity

Victor
Falzon

GNEN DINJA WAHDA huwa ġnien speċjali maħsub biex jiġbed in-natura lejh. II-BirdLife ilha ħafna snin tgħin skejjel biex joħolqu dawn il-ġonna, fejn in-natura tinfirex u l-istudenti igawdu u jitgħallmu. Nittawlu lejn uħud minnhom...

Post: Blata l-Bajda Skola Medja (Kulleġġ San ġorg Preca)

L-isem tal-ġnien: Ģnien il-Qari

Area tal-ġnien: 200m²

Victor Falzon

Illum...

Fi ġnien il-Qari l-istudenti jistgħu joqogħdu bil-qiegħda jaqrav waqt li mdawrin bin-natura, fok bil-ħitan tal-klassi.

Studenti tal-Year 7 għenu fit-tfassil tal-pjan tal-ġnien...

...fil-landscaping bil-ħamrija...

L-iskola tal-Blata l-Bajda hija l-unika skola li għandha żewġ ġonna Dinja Wahda!

L-ewwel wieħed konna rajnieh f'Il-Huttafa 162.

Fejġel

...u kif kien qabel!

Qabel ma nbidel fi ġnien, kien hemm gaġġa kbira msadda, ċnun u art vojta u mballta.

... u fit-taħwil tal-pjanti.

It-tempju tal-qari jibda jimtela bin-natura... u bl-istudenti!

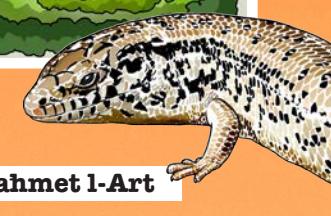
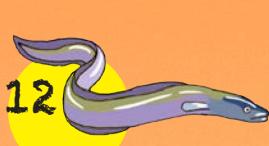

① id-dahla
② is-serra

③ siġar u arbuxxelli
④ il-mogħidja

⑤ it-tempju tal-qari
⑥ heġġ mad-dawra

Xahmet 1-Art

il-Mixja ta' Marzu

Kull sena I-BirdLife norganizzaw mixja specjali. Dis-sena se mmorru fl-inħawi tal-Buskett u tal-Girgenti, post mill-isbaħ f'pajjiżna. Dil-mixja hija specjali għax dawk li jattendu (jekk iridu) jiġbru xi flus minn ħbieb u qraba li jisponsorjawhom. Il-flus li niġbru mbagħad nonfquhom fi progett li jgħin lin-natura. Dis-sena l-flus bihsiebna nużawhom biex inkabbru l-ħabitat fejn tbejjjet il-monakella fir-riserva naturali tal- Ghadira.

Data

Il-Hadd 27 Marzu 2022

Iktar dettalji fuq il-karta li għietek mal-magażin.

Trid immoru,
binti?
Yipeel!

L-Oħxon u l-Irqiq...

Żewġ pitirrossi. Wieħed smin, l-ieħor magħlub.

Tgħid għaliex daqshekk differenti minn xulxin?

Forsi tax-xellug sab ħafna ħniex x'jekol? Forsi mar fi ġnien fejn sab *bird table* stokkjata sew? U tgħid l-ieħor miskin ma sabx ikel u baqa' fjakk?

Xejn minn dan! Taħt dak il-kwot tar-rixx dawn iż- żewġ pitirrossi aktarx li huma ndaqs. Mela għaliex

wieħed oħxon u l-ieħor iraqiq? Dak għaliex fix-xitwa meta jkun il-bard ħafna għas-safar ifelflu u jonfħu rixhom u jidher lu. Bis-şħana ta' ġisimhom dak ir-rixx isiru qisu kutra ħoxna u shuna. U b'hekk iħossu inqas bard.

Mela aktarxi li meta l-pitirross tax-xellug ħadlu r-ritratt kienet ġurnata kiesha.

Mike Downham

Aron Tanti

Garrigue

Garrigue habitats are characterised by limestone rocky ground with a rugged surface known as **karst**. This surface is rugged as it is heavily exposed to the brute force of the elements.

These habitats look desolate and are most often referred to as wastelands, however in actual fact they are likely the most **species-diverse habitats** in the Maltese Islands. They are of great importance not only to biodiversity, but also to ecosystem services.

Within garrigues one typically finds low-lying aromatic and spiny woody shrubs, such as thyme, that are resistant to drought and exposure. Locally, **thyme** is most frequent garrigue species, and is an important food source for many species, including the **Maltese honey bee**.

In addition to the above, numerous endemic, threatened, rare and protected species thrive in garrigue habitats, such as the Maltese spider and Maltese pyramidal orchids, the Sicilian squill, and two endemic door-snail species.

These shrub communities are sometimes referred to as high garrigues since they usually include shrubs that exceed 0.5m, growing up to 2m in height. Some garrigue types are very rare, such as those based on species of sage and rockroses, and rosemary.

Habitats in Malta

F A T T I F A W N A

F'xi kotba l-qattus ghadek tarah imsemmi teleskopu.

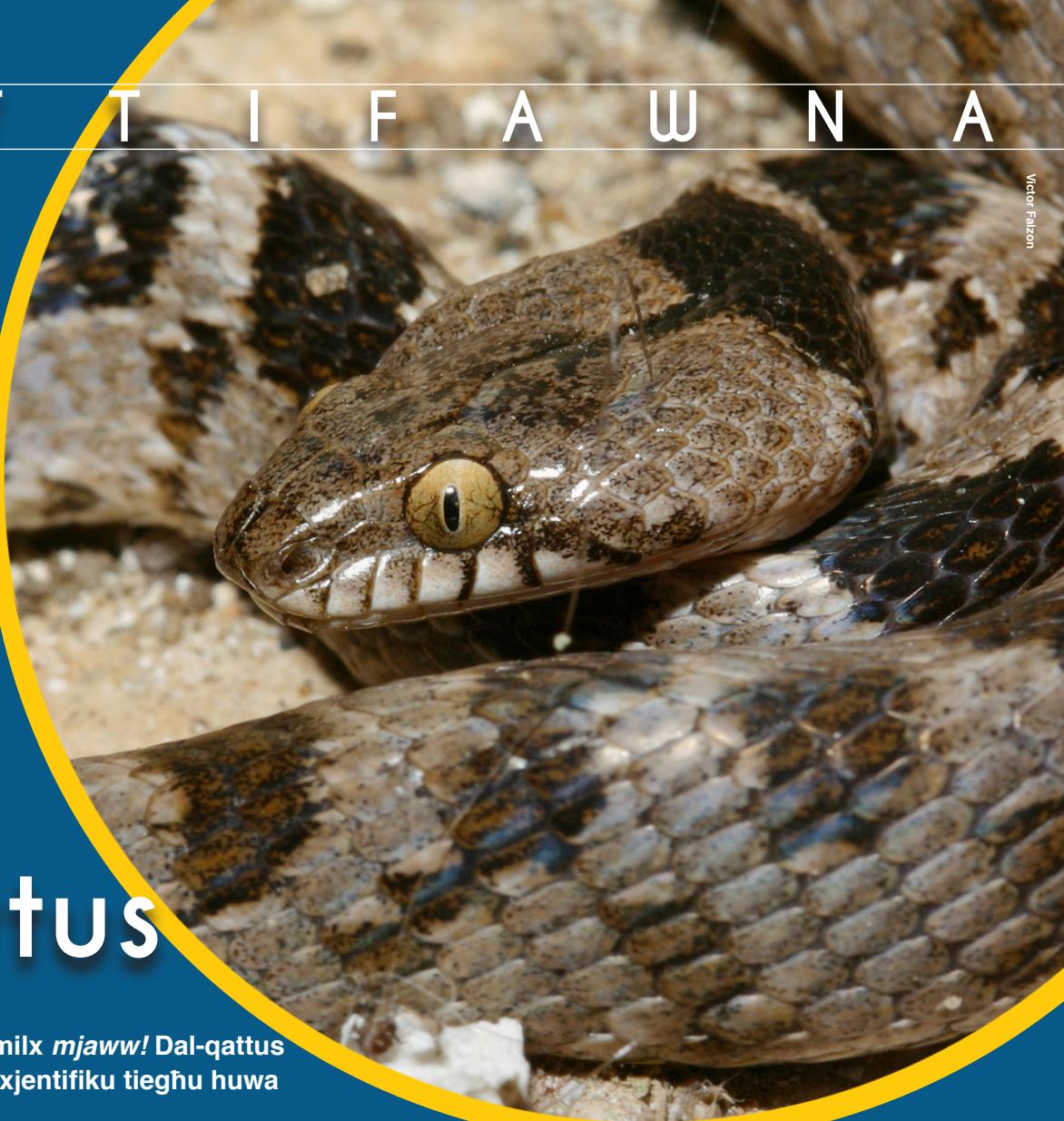
Għaliex? Ihobb iħares lejn il-qamar u l-kwiekeb?

Le, funny girl! Ĝeja mill-isem xjentifiku Telescopus, li bil-Latin tħisser jara mill-bogħod. Forsi kienu semmeh hekk għażżej kbar.

Bla sens. Nippreferi qattus.

Anke jien!

Victor Falzon

il-Qattus

Dal-qattus ma jagħmilx *mjaww!* Dal-qattus huwa serp u l-isem xjentifiku tiegħu huwa *Telescopus fallax*.

Jismu qattus għax għajnejh kbar u għandhom il-ħabba dejqa u wieqfa bħal tal-qtates. Bi-Ingliz ukoll jismu *cat snake*.

Il-qattus huwa wieħed mill-erba' speċi ta' sriep li nsibu Malta.

Dan is-serp aktarx li mhux ¹indigenu għal Malta, imma ddaħħal mill-bniedem żmien ilu.

Il-qattus ma jidħirx li hu komuni ħafna, għalkemm instab f'diversi nħawi ta' Malta.

F'pajjiżna l-qattus jinsab f'Malta biss. F'Għawdex u fuq Kemmuna ma jinstabx.

Il-qattus huwa griż bி dbabar kannella matul ġismu kollu.

Jista' jikber sa metru imma spiss ikun ħafna iż-ġħar. Jibqa' wkoll iriqiq.

Bħal sriep oħrajn, il-qattus huwa predatur.

Jaqbad annimali żgħar bħal wiżgħat, gremxul, xaħmet l-art u anke kamaleonti. Jitgerbeeb magħhom sa ma jaqtgħu nifishom.

Il-qattus jikkacċċa l-iktar filgħaxija u billejl, u jorqod binhar. Għalkemm bla saqajn, kapaċi jitla' mas-siġar ifittem il-priża!

Il-qattus għandu tikka velenu fuq snienu ta' wara. Dan il-velenu huwa fjakk ħafna u mhux ta' periklu għalina l-bnedmin.

Il-qattus jgħix f'diversi ħabitati, inkluż xaghri, steppa, xtut, ²ġmiem u msaġar. Ihobb ukoll il-ħitan tas-sejjieħ, għax fihom isib ħafna fejn jistaħha.

Bħal ħafna sriep, il-qattus ibid il-bajd. Il-mara tħbi sa disa' bajdiet fis-sajf, u l-frieħ ifaqqsu wara ftit ġimġħat.

Bħar-retili kollha ta' Malta, il-qattus huwa mħares bil-liġi.

¹indigenu. Speci li minn dejjem kienet tgħix f'dak il-post

²ġmiem. Habitat b'ħafna arbuxxelli, ngħidulu wkoll makkja (bl-Ingliz *maquis*)

ECOHIVE MISSIONS

THE PLOT OF THE PHONES

WRITTEN BY ELENA

AFTER A HARD DAY WORKING AT ECOHIVE,
EVERYBODY EARNED A WELL-DESERVED BREAK...

AHH,
LET'S SEE
WHAT'S
HAPPENING
ONLINE...

CAN YOU
IMAGINE LIFE
WITHOUT
MOBILES...
HAHAHA!

...EVERYBODY BUT ONE FAMILIAR FACE.

